

מבשר האביב

המסתננים ממקסיקו לארצות-הברית. במילים אחרות, הנשיא האמריקני מנופף בעריכה המקודשים של האומה דווקא בסוגיה שבה השקפותיו סותרות, במידה רבה, את הסנטימנט המאפיין חלק מכריע מבחרי המפלגה ששלחה אותו להתגורר בבית הלבן במשך שמונה שנים.

רבים מזהים בעמדות הנציות ובפעולות הכוחניות שאפיינו את ממשלו של בוש הלך רוח של מנהיגות חרדה, מסתגרת, מתנשאת. אבל התמונה העולה מנקודות החלטה אינה עולה בקנה אחד עם הרושם הזה. לטוב ולרע, בוש אינו מצטייר בספר כמנהיג אחוז פאניקה לנוכח מה שמתחולל בעולם שסביבו. הדברים שהוא כותב אינם מסגירים תפיסה לאומנית המתנכרת לערכים אנושיים גלובליים. מאבקו הכושל אך ההירואי של בוש לקידום רפורמה שתאפשר למהגרי עבודה להיקלט בארצות-הברית ולהתקיים בה בכבוד משקף את אישיותו ואת מנהיגותו לא פחות, ואולי אף יותר, מתגובתו הלא יעילה לסופת ההוריקן שפגעה בעיר ניו אורלינס באוגוסט 2005. הטיפול הכושל באסון "קתרינה" הביא לתוצאות חמורות, אבל ספק אם אפשר לראות בו יותר מתקלה טכנית; אם הוא מעיד על משהו,

Decision Points

by George W. Bush

Crown, 2010

497 עמודים

ביקורת: שמואל רוזנר

הנה משפט שלוכד את העין גם בקריאה חוזרת של נקודות החלטה, ספר הזיכרונות של הנשיא האמריקני לשעבר, ג'ורג' ו' בוש, שפורסם כשנתיים לאחר בחירת יורשו בתפקיד, ברק אובמה: "ארצנו תמיד שגשה כאשר מעורבותנו בעולם נעשתה מתוך תחושת ביטחון בערכינו ובעצמנו", כך כותב בוש. עוד נגיע ל"ביטחון" ול"ערכים"; מה שמעניין באבחנה המצוטטת כאן הוא ההקשר שבו היא מופיעה בספר – לא המלחמה בעיראק או באפגניסטאן, הדיאלוג עם רוסיה או עם סין, או העלבונות שהוטחו בנשיא בכל רחבי העולם, אלא עניין פנים-אמריקני מובהק. בוש קורא לבני עמו האמריקנים לבטוח בערכיהם ובעצמם כאשר הוא מפציר בהם, בנימה של נזיפה, שלא להיבהל ממהגרי העבודה הלא-חוקיים

הרי זה על הקושי של בוש לנהל כראוי את המערכת שבראשה עמד או לזהות בזמן את גודל המשבר. במאבק למען המהגרים, לעומת זאת, הציג הנשיא תפיסת עולם עקרונית, אנושית, ואף לא היסס להתייבב בשמה נגד בסיס התמיכה שלו עצמו.

מי שמציג עצמו כמועמד למשרה החשובה בעולם נדרש לעמוד בשתי דרישות עקרוניות, שאינן חופפות בהכרח. הציבור האמריקני רוצה שהנשיא יפגין כישורי ניהול מרשימים, שינצח על מכונת הממשל ביד רמה, אבל גם שיהא מנהיג בעל מעוף, המנסח את העמדה העקרונית שביסוד המדיניות של ארצו. השילוב הזה היה לא אחת למעלה מיכולתם של הנשיאים האמריקנים. חלקם היו מנהלים טובים אך מנהיגים גרועים – ואחרים הצטיינו כמורי דרך, אך נכשלו קשות בתחום האדמיניסטרציה.

למרבה האירוניה, בוש נבחר לכהונה ראשונה בשנת 2000 כשהוא נישא על כנפי ההבטחה לשמש כמעין יושב ראש מועצת המנהלים של אמריקה – אדם המביא עמו לתפקיד בשורה של יעילות כמעט אפרורית. אגב, ברק אובמה השמיע זמירות דומות והציג עצמו כמי שמתנער מן המחלוקות הרעיוניות, בטענה ש"השאלה שאנו שואלים היום איננה האם הממשל שלנו גדול מדי או קטן מדי, אלא האם הוא מתפקד". לפרשנים ולבוחרים נותר עוד די והותר זמן כדי להחליט אם אובמה מימש את ההבטחה הזו. בוש, על כל פנים, עזב את החיים הציבוריים זה מכבר, והדימוי הציבורי שלוהו אותו עם צאתו מהבית הלבן היה דווקא של קנאי, לא מנהלן.

מבקרי הרבים של בוש, וגם אוהדיו המעטים, מתקשים לפרקים להבחין בין בעיות הניהול שעמדו לרועץ לממשלו ובין הקרע האידיאולוגי שמנע ממנו לזכות

בתמיכתו של ציבור גדול. היו מי שהפנו עורף לבוש לאחר "קתרינה" בשל אכזבתם מביצועי הממשל, והיו מי שנואשו ממנו בגלל החלטתו למנוע מחקר בתאי גזע – הכרעה שביטאה תפיסה ערכית שנויה במחלוקת. סביר להניח שיריביו של בוש לא היו ממורמרים במיוחד לו היה מפגין אזלת יד באכיפת השקפת עולמו על הקהילה הרפואית ומניח לעבודתם של המדענים להימשך ללא הפרעה. גם הכישלון הטכני באיתור "הנשק להשמדה המונית" של סדאם חוסיין לא היה מעורר תרעומת ציבורית כה עזה לו הסתיימה המלחמה בעיראק במהירות והותירה מאחוריה דמוקרטיה ערבית משגשגת.

אלא שהמערכה בעיראק, כידוע לכל, לא עלתה יפה. שלא כמו במקרה של "קתרינה", או בזה של רפורמת ההגירה (בוש מסביר בספרו שטעה כשלא הטיל על היוזמה את כל כובד משקלו לאחר ניצחונו בבחירות 2004, והעדיף להתרכז במהלכים שלא צלחו בתחום ביטוח הבריאות), הוויכוח על מהות הכישלון האמריקני בעיראק טרם הוכרע: האם היה פרי ליקויים "טכניים", או תוצאה ידועה מראש של מדיניות שגויה? זו השאלה שבעטייה מעניין לחזור ולעיין בנקודות החלפה דווקא עכשיו, חודשים ארוכים לאחר צאתו של הספר לאור ושנה לאחר תחילתו של גל ההפגנות הסוערות שטלטל את העולם הערבי עד היסוד. התהפוכות הדרמטיות המתחוללות כיום במרחב הזה מעמידות במבחן את חזונו של בוש ואת הדרך שהתווה בנאומים ובהחלטות מבצעיות. "מתחילת המלחמה בעיראק הייתי משוכנע שהחירות היא אוניברסלית, ושדמוקרטיה במזרח התיכון תהפוך את האזור לשליו יותר", כותב בוש. "היו תקופות שבהן זה נראה בלתי סביר, אך

אני מעולם לא איבדתי את התקווה שכך הוא". התקווה הזו כבר התממשה, לפחות בחלקה: המוני בני אדם בעולם הערבי – מתוניסיה ועד סוריה – אימצו בהתלהבות את סיסמאות החירות והדמוקרטיה. האם התפתחויות אלה תסלולנה את הדרך למזרח תיכון שלו יותר? זה כבר סיפור אחר.

מה הייתה הסיבה העיקרית לכישלון האמריקני בעיראק? דעה רווחת גורסת שטעותו הגדולה של בוש הייתה ההסתמכות העיקשת על שר הגנה שלא היה מחובר מספיק למציאות (דונלד רמספלד הרי הוחלף בשנת 2006, ורק לאחר מכן התפנה בוש להוציא אל הפועל את תכנית "תגבור הכוחות", שסיפקה לממשלו תחושת הישג לקראת תום כהונתו). יש התולים את עיקר האשמה בהחלטתו האומללה של פול ברמר, המושל האזרחי, לפרק את צבא עיראק ולרסק את המנהל ששלט במדינה הערבית בימי סדאם חוסיין. לתחושת הפיאסקו תרמה גם בעיית תדמית של הנשיא, שהוחמרה בעקבות אותה הופעה מגוחכת בדיעבד תחת הכרזה הקובעת ש"המשימה הושלמה" (בוש מגלגל את השגיאה הזו על יועציו – מן הסתם בצדק; הוא טוען שכלל לא הבחין בשלט המתנוסס מעל ראשו).

כל האירועים הללו, הנידונים בספרו של בוש, משמשים לו אמתלה נוחה להכות על חטא. נוחה – משום שמדובר, לכאורה, בטעויות בניהול המערכה (בוש מסביר שלא רצה לחזור על השגיאות שביצע הנשיא לינדון ג'ונסון בימי מלחמת וייטנאם, ומשום כך נמנע מ"ניהול ברמת המיקרו"), טעויות בבחירת הצוות (הוא מזכיר שנשיא אמריקני בקושי מכיר את הגנרלים שלו. "לא ידעתי שטומי פרנקס

בא ממידלנד, טקסס", כותב בוש. פרנקס, מפקד פיקוד המרכז האמריקני, סנטקו"ם, מונה על ידי קודמו של בוש, ביל קלינטון. מידלנד היא העיר שבה גדל גם בוש עצמו), או טעויות שאינן קשורות כלל לתפקודו של הנשיא (הבולטת שבהן היא הערכת המודיעין האמריקני שבידי סדאם חוסיין מצבורים של נשק להשמדה המונית. בוש מודה בפה מלא ש"המציאות היא ששלחתי כוחות אמריקניים לקרב על סמך מידע מודיעיני שהתברר כשגוי"). קשות ככל שתהיינה, הרות גורל ככל שתהיינה, כל אלה הן טעויות של מנהל גרוע, שאינו מחלק כנדרש את הקשב בין יועציו, שאיננו שולט בפקידיו, שאיננו מתפעל כראוי את פקודיו. יכול הנשיא לקבל את ההחלטה הנכונה לפלוש לעיראק ולמגר את שלטונו של סדאם חוסיין, ועדיין להיכשל בכל אלה; יכול הנשיא להקרין "ביטחון בערכינו ובעצמנו", ועדיין למעוד בכל אלה.

בוש דוחה בספר את הספקולציות (המתרוצצות בשטח עד היום) שאביו, הנשיא ג'ורג' בוש הראשון – מי שיצא לראשונה למלחמה נגד סדאם חוסיין אך הסתפק בסילוק כוחותיו מכוויית ונמנע מכיבושה של בגדאד – סבר שההחלטה לצאת למלחמת עיראק השנייה הייתה מוטעית. "עיראק הייתה הנושא האחד שתמיד רציתי לדעת מה הוא חושב עליו", כותב הבן, ומציין ש"רוב השיחות שלנו אפשרו לי להרגיעו שאני בסדר, וסיפקו לו את ההזדמנות להביע את ביטחונו בי ואת אהבתו". ובכל זאת, בוש מצטט גם עצה מהותית יותר, גם אם בנאלית, שקיבל מאביו בנוגע לסדאם: "אתה יודע שמלחמה היא דבר קשה, בני, ועליך לעשות כל שביכולתך כדי להימנע ממנה. אבל אם האיש לא ישתף פעולה, אין לך

שום ברירה אחרת". הנה כי כן, בוש האב, על פי גרסת בנו, השתכנע כנראה ש"אין ברירה אחרת" אלא לצאת למערכה – שהרי ברי לכל סדאם חוסיין מעולם לא התכוון לשתף פעולה עם החלטות האו"ם. כמובן, אין להסיק מכך שהאב גם התפעל, מאוחר יותר, מן האופן שבו נוהלה המערכה הזו.

אחרי שנמנו הכשלים שבהם מודה גם המצביא העליון עצמו, נותרה על כנה השאלה העיקרית: האם קיבל בוש את ההחלטה הנכונה בעצם הפלישה לעיראק? ספק אם אפשר להשיב על התהייה הזו בלי להידרש לשאלה גדולה ממנה: האם צדק בוש בראותו את המזרח התיכון כזירה שבה יש בכוחו לחולל שינויים מרחיקי לכת, שראשיתם בעיראק ואחריתם בכינונו של מרחב ערבי חדש, דמוקרטי, מתון?

בשעה שכתב בוש את ספרו ופרסמו, טרם פקד את המזרח התיכון "האביב הערבי" (או "החורף האיסלאמי", כפי שהוא מכונה כיום), כך שנמנעה ממנו האפשרות לנתח את הסיטואציה החדשה ולהפיק ממנה לקחים, או להשתמש בלקחים הללו לבחינה מחודשת של המדיניות שנקט בעבר. הדבר לא מנע מכמה מיועציו למהר ולקבוע ש"בוש צדק", כלשון כותרת המאמר שפרסם אליוט אברמס, לשעבר איש המועצה לביטחון לאומי, בעיתון וושינגטון פוסט. לטענת אברמס, "נראה שכל ההתפתחויות הללו [במזרח התיכון] הפתיעו את ממשל אובמה, שפטר בזלזול את 'אג'נדת החירות' של בוש וסבר שהיא אידיאולוגית יתר על המידה ומונעת בידי הרצון להגן על ההחלטה לפלוש לעיראק". הנה – שוב חוזרים לעיראק. אברמס קובע בעצם ש"ממשל אובמה" מעולם לא התייחס

ברצינות להצהרותיו של בוש ולא האמין שקריאתו לכינונה של דמוקרטיה בעיראק היא ביטוי של אידיאולוגיה מוצקה, ולא תירוץ בדיעבד למלחמה כושלת.

אלא שספרו של בוש עצמו כלל אינו מציג את ההחלטה על הפלישה כהכרעה ערכית; הוא אינו טוען כי נלחם בעיראק כדי לשחרר את אזרחיה מעריצותו של סדאם חוסיין. הנה, כך מנמק בוש את היציאה למלחמה: "לפני אירועי 11 בספטמבר, סדאם היה בעיה שעמה יכולה הייתה אמריקה להסתדר. ואולם, באספקלריה של העולם שאחרי 11 בספטמבר, השקפתי השתנתה. זה עתה הייתי עד להרס שנגרם על ידי תשעה-עשר קיצוניים חמושים במספרים. יכולתי רק לדמיון את ההרס שייגרם אם שליט עוין יחליט להעביר נשק להשמדה המונית לידי טרוריסטים". במקום אחר בוש מסביר כי "מאחר שלא היה מנוס מהפלתו של סדאם, לטוני [בלייר] ולי הייתה מחויבות לעזור לעם העיראקי להחליף את הדיקטטורה בדמוקרטיה". במילים אחרות: יוזמת הדמוקרטיזציה של הנשיא הותנתה בהחלטה מקדמית על ההכרח למוטט את משטרו של סדאם. האינטרס האסטרטגי הטרים את המניע האידיאולוגי (וזו, כמובן, אבחנה שטחית ומטעה, שהרי גם בבסיס ה"אידיאולוגיה" מוטמעת הנחת עבודה מעשית, "אסטרטגית": דמוקרטיזציה הן בהכרח מדינות פחות תוקפניות ומסוכנות).

ואמנם, מעניין לקרוא את נקודות החלטה אחרי מה שאירע בתוניסיה, במצרים, בתימן, בלוב, בבחריין ובסוריה דווקא בגלל מה שכמעט אין בו: הטענה שבוש החליט להתערב במזרח התיכון על מנת להפוך אותו על פניו. כן – בוש מודה שחתר ל"מטרה אמביציוזית" והיה "אופטימי"

לפתוח במלחמה זמן רב לפני שניתנה ההנחה הסופית לכוחות המזוינים (וודוורד מצטט את ראש הסי-איי-אי דאז, ג'ורג' טנט, שאמר לחבריו כמעט חצי שנה לפני הפלישה: "אני מוכן להתערב. זה לא עניין של אם; זה עניין של מתי. הנשיא הזה הולך למלחמה").

גם ספרו הטרי יותר של דונלד רמספלד, הידוע והבלתי ידוע: זיכרונות (*Known and Unknown: A Memoir*), שראה אור בשנה שעברה, חולק על גרסת בוש בנקודות חשובות. לטענת שר ההגנה לשעבר, "לראיות המודיעיניות בדבר קיומו של נשק להשמדה המונית הוקצה המקום המרכזי בשרשרת הסיבות לצאת למלחמה. אלא שזו הייתה צריכה להיות רק סיבה אחת מני רבות. הייתה רשימה ארוכה של האשמות נגד משטרו של סדאם חוסיין – התמיכה שלו בטרור, התקפותיו על מטוסים אמריקניים באזורים האסורים בטיסה, הפרתו את החלטות מועצת הביטחון של האו"ם, ההיסטוריה הארוכה של הפשעים שביצע נגד עמו". בניגוד לבוש, רמספלד אינו מהסס לכרוך שיקולים "אסטרטגיים" (טרור, נשק השמדה) במניעים "אידיאולוגיים" (פשעי המשטר העיראקי). ועם זאת, ספק אם הונע על ידי תחושת שליחות מוסרית. נהפוך הוא: בין אנשי ממשל בוש לא היה אדם שגילה עניין כה מועט בערכים, כפי שעולה בבירור גם מזיכרונותיו. "במקום לתייג מדינות כטובות או רעות, דמוקרטיות או לא-דמוקרטיות, בעד זכויות האדם או נגד זכויות האדם, מן הראוי היה, לדעתי, להגדירן על פי הכיוון שאליו הן הולכות", כותב רמספלד. דמוקרטיה, הוא מסביר, "לא הייתה האינטרס היחיד, ולא הייתה בהכרח האינטרס בעל המשקל המכריע".

ביחס אליה. אך כל זה קרה "אחרי" – אחרי שהדיפלומטיה נכשלה, אחרי שהמודיעין קבע כי עיראק מחזיקה בנשק להשמדה המונית, אחרי שסדאם הופל מכיסאו. רק אז, גורס בוש, הבשילו התנאים לחתור לרפורמה דמוקרטית. "הפרספקטיבה של ההיסטוריה רחבה יותר. אם עיראק תהיה דמוקרטיה מתפקדת בעוד חמישים שנה מהיום, ארבע השנים הקשות הללו ייראו אחרת לגמרי", הוא כותב.

הקורא אינו חייב, כמובן, להאמין לגרסתו של בוש. זו רק אחת מגרסאות רבות; לא זו בלבד שהיא נשענת על זיכרונות ועל נקודת מבטו הסובייקטיבית של המחבר, היא גם סובלת מן הקושי המהותי של פרשנות בדיעבד – כלומר מן הנטייה להתאים את הדגשים לרוח זמן הכתיבה יותר מאשר לרוח זמן הפעולה. ייתכן שלבוש של שנת 2010 פשוט היה נוח יותר, נכון יותר, להבליט את מסע הייסורים הדיפלומטי שעבר עד שיצא למלחמה ואת הנימוק האסטרטגי שעמד ביסוד החלטתו, ולהצניע את המניע ה"פסיכולוגי" של מעשיו (רצונו להשלים את המשימה שבה החל אביו) ואת ההיבט האידיאולוגי של מדיניותו (שאיפתו לשחרר את המזרח התיכון מעול העריצות).

שלא במפתיע, הנראטיב שמגולל נקודות החלטה סותר לעתים את התמונה העולה מפרשנויות אחרות. העיתונאי בוב וודוורד, למשל, טוען בספרו חבניח מחקפה (*Plan of Attack*), שפרסם ב-2004, שכמה מבכירי ממשל בוש, ובייחוד סגן הנשיא ריצ'רד צ'יני – שר ההגנה במהלך מלחמת המפרץ הראשונה – היו ממוקדים בעיראק מיומם הראשון בבית הלבן. בספר אחר, מצב של הכחשה (*State of Denial*), שראה אור ב-2006, מתאר וודוורד ממשל שגמר אומר בדעתו

ספרו של רמספלד נכתב אף הוא לפני הטלטלה שאחזה בעולם הערבי. אי-אפשר שלא לתהות אם הנשיא לשעבר ושר ההגנה לשעבר היו בוחרים לנסח את דבריהם בצורה שונה לו כתבו אותם כיום. האם היו מושפעים מן ההתפתחויות הדרמטיות של השנה החולפת והם משכתבים בדיעבד את המסקנות ואת הדגשים של חיבוריהם – לא מתוך כוונה להטעות את הקוראים, אלא באורח טבעי, מתבקש כמעט – כך שיתאימו למציאות הנוכחית?

למקרא הספר מתקבל הרושם שבוש רוצה להוכיח לקוראים כי הוא תלמיד שקדן של ספרי היסטוריה. הוא מזכיר, למשל, "ארבע-עשרה ביוגרפיות של לינקולן שקראתי בתקופת כהונתי", ואת פיקוד עליון (*Supreme Command*), ספרו רב-ההשפעה של אליוט כהן, העוסק בדרכי ניהול המלחמה של ארבעה מנהיגים – לינקולן, קלמנסו, צ'רצ'יל וכן גוריון. בוש מספר שקרא את פיקוד עליון בהמלצתו של היועץ לביטחון לאומי, סטיב האדלי, ולמד ממנו שעליו "להטיל על הגנרלים שלי אחריות לתוצאות". בסופו של דבר, בוש אמנם נהג כעצתו של כהן (שגם מונה בשנותיו האחרונות של הממשל ליועץ מיוחד לשרת החוץ, קונדוליסה רייס) והחליף רבים מן הגנרלים שלו, שלא עמדו בציפיותיו. אבל גם המפקדים החדשים לא היו יכולים "לספק את הסחורה" בלא הגב הרחב של הנשיא, שנלחם באומץ של מדינאי – או של פוליטיקאי שאין לו מה להפסיד – על תגבור הכוחות בעיראק.

בוש מקדיש פרק בספרו להחלטתו לשגר רבבות חיילים נוספים לבגדאד ב-2007 ולתוצאותיה. בעוד שהפרק העוסק בפלישה לעיראק נושא אופי של התנצלות, של הכאה על חטא, הפרק

הדן ב"תגבור" מספק מעין סוף (כמעט) טוב הוליוודי. התגבור, כותב בוש, היה "הגשר הבלתי נמנע" בין שנות האלימות שבאו אחרי השחרור ובין התבססותו של המשטר הדמוקרטי בעיראק. את הגשר הזה בנה הנשיא מלבני בוץ וקש – בלי תמיכה ממסדית, בלי אהדה ציבורית, בלי אשראי פוליטי. "שום דבר שקשור בתגבור לא היה מובן מאליו בזמנו", מזכיר בוש למי שהספיק – או רצה – לשכות. "הציבור התנגד לו בתקיפות. הקונגרס ניסה למנוע אותו. האויב לחם בעיקשות כדי לשבור את כוח הרצון שלנו".

בניגוד להשתלשלות האירועים קודם לפתיחת המלחמה – אירועים שבהם נהג בוש בהיגיון מובן לכל, גם אם לא לגמרי מוצק – דווקא בשלב התגבור פעל הנשיא מתוך הלך רוח שנתפס בעיני רבים כלהט משיחי חסר אחריות; תומכיו יעדיפו, מן הסתם, לדבר במונחים של מדיניות המתבססת על ערכים. אלא שאפילו בהקשר הזה נמנע בוש מלהבליט את האידיאולוגיה על חשבון האסטרטגיה. את ההחלטה שקיבל הוא תולה במערכת של שיקולים קרים. הוא מתאר כיצד בחן בקפידה את האפשרויות האחרות שניצבו בפניו – אלה שבהן תמך הציבור, שבהן תמך ברק אובמה, שבהן תמכה ועדת בייקר-המילטון הנכבדת – ומסביר כי פסל אותן משום שהגיע למסקנה כי לא יניבו תוצאה סבירה. אף אחת מן החלופות הללו לא נשללה, כך מתברר, משום שהייתה בלתי קבילה מבחינה מוסרית. גם כאן, מבקש בוש להראות, ננקט צעד פרגמטי מעיקרו.

דא עקא שקשה להפריד, במקרה זה ובמקרים אחרים, את ההיבט הערכי מן האינטרס המעשי. מדיניותו של בוש הרי שירתה מטרה מסוימת, ששיקפה,

באופן בלתי נמנע, גם את תפיסת עולמו. "התוצאה הסבירה" שקיווה בוש להשיג בעיראק הכתיבה את הצעדים שנקט והתוותה את הגבולות שמהם לא רצה לחרוג. אם שיקול הדעת של בוש לקה במינון יתר של אידיאולוגיה – כפי שטוענים יריבי הפוליטיים – הרי שתחום הגדרת היעדים שהציב לעצמו הוא אזור החיפוש שבו צריך לבלוש אחר מניעיו האמיתיים. רק כך אפשר לברר עד כמה שָׂאף לא רק לטפל במפגע הטרור, לא רק לספק פתרון מקומי לאתגר האסטרטגי שמולו ניצבה ארצו, אלא גם להיות מבשרו של עידן חדש, חופשי ודמוקרטי יותר, במזרח התיכון. "יש דברים שעשינו לא נכון בעיראק", כותב בוש בסוף הפרק העוסק בתגבור הכוחות, "אך התכלית הזו נכונה לעד".

בסופו של דבר, המהלך נשא פרי. תוצאותיו החיוביות של התגבור הותירו את חותמן לא רק בעיראק, אלא גם בפוליטיקה האמריקנית. הרגיעה בעיראק סייעה לזכייתו של הסנטור הרפובליקני ג'ון מקיין במועמדות מפלגתו לנשיאות, וככל הנראה תרמה גם לתבוסתו לאובמה. ברק אובמה התגאה בהתייצבותו נגד המלחמה כבר בשלביה המוקדמים, אך לא שילם מחיר על התנגדותו לתגבור, אף שהתברר כי טעה בהערכתו שהמהלך ייכשל. כל זה קרה משום שעד יום הבחירות ב-2008, הבוץ העיראקי כבר לא עניין איש. המועמדים לנשיאות נדרשו להציע מזור לכללה השוקעת, והתעלמו כמעט לחלוטין ממה שהצטייר כסוגיה בוערת אך שנה קודם לכן.

פה ושמ, בוש נוטל לעצמו את הקרדיט על התוצאות החיוביות של המלחמה בעיראק. "כפי שקיוונו, לשחרורה

של עיראק נודעו השלכות שחרגו מעבר לגבולותיה", הוא כותב. "שישה ימים לאחר לכידתו של סדאם הודה קולונל מועמר קדאפי מלוב – אויב ותיק של אמריקה ותומך בטרור – שהוא מפתח נשק כימי וגרעיני... יכול להיות שהעיתוי היה מקרי. אינני סבור כך". מה היה מוסיף בוש לפסקה הזו לו נכתבה בעצם הימים האלה, זמן קצר לאחר שגופתו הסרוחה של קדאפי הוצגה לעין כול בידי המורדים שמוטטו את שלטונו בסיוע כוחות נאט"ו? האם, בידעו היום מה שלא ידע אז, היה מבקש להדגיש ביתר שאת את מוטיב קידום החירות? האם היה מייחס לו משקל גדול יותר בהחלטות שקיבל בעבר? ואפשר גם לשאול: האם נכשל בוש בספרו דווקא בכך שניסה לשכתב לאחור את מניעיו, כדי לתקן במשהו את תדמיתו – ונפל בפח שהוא עצמו טמן, כשהחמיץ את ההזדמנות הטובה ביותר להטיח "אמרתיו לכם" בפרצופם של מבקריו?

כדי לעמוד על גודל ההחמצה יש לקרוא את הפרק העוסק, כפי שמעידה כותרתו, ב"אג'נדת החירות". כמה נפתל ומתפתל הפרק הזה, כמה חסרים בו המהפכנים של כיכר תחריר ורוכבי הטנדרים המאובקים של הדרך לטריפולי, כמה מורגש העדרם של מורדי לטקיה ושל מפגיני תוניסיה. הפרק הזה, שאמור היה לחגוג את ניצחון חזונו של המחבר, מוקדש דווקא לשתי זירות שבהן נחלה הדוקטרינה של בוש כישלון חרוץ: לבנון ופלסטין.

"מעולם לא עשו שלוש חברות ערביות כברת דרך גדולה כל כך לקראת כינונה של דמוקרטיה. ללבנון, לעיראק ולפלסטין היה הפוטנציאל לשמש בסיס לאזור חופשי ושליו", קובע בוש. איזו פסקה אומללה בדיעבד. איזו אירוניה של הגורל המהתלת בכותב ובמדיניותו. "האנשים

בחזון שתי המדינות על חשבון נושאים חשובים יותר. "היינו יכולים לעשות הרבה יותר למען השאיפות של תושבי לבנון", אם לא היינו טרודים "במאמץ חסר סיכוי לפתור את הסכסוך הישראלי-פלסטיני", הוא טוען.

מיד לאחר הבחירות שנערכו ברשות הפלסטינית - בחירות שבוש כפה על אריאל שרון הר כגיגית, תוך שהוא מתעלם מנימוקיו של ראש הממשלה הישראלי ומסתמך על תחזיתו של אבו מאזן כי אנשי פת"ח יביסו את מועמדי חמאס - התברר עומקו של המשבר שעוברת "אג'נדת החירות" כולה. "היו שפירשו את תוצאות הבחירות כצעד לאחור בתהליך השלום. אני לא הייתי כל כך בטוח. תנועת חמאס התמודדה בבחירות כשהיא מקדמת מצע של ניקיון כפיים שלטוני ושירות ציבורי יעיל, לא מלחמה עם ישראל", מסביר בוש. ואמנם, ממשלו התעקש שיש להשלים עם המציאות החדשה, ושניצחוננו של חמאס הוא כנראה חלק מן התהליך הכואב של הדמוקרטיזציה. אלא שההשתלטות האלימה של חמאס על עזה שמה קץ לאשליות, והבהירה את גודל טעותם של האמריקנים - טעות שמחירה נגבה יום-יום, שעה-שעה, הן מן הפלסטינים המתגוררים ברצועה והן משכניהם הישראלים המתגוררים ביישובי הדרום.

לנוכח הפיאסקו המהדהד של עזה ושל לבנון, עלול הקורא לבחון את אג'נדת החירות של בוש בעין צינית. ייתכן שההתפתחויות המסתמנות בתוניסיה, בלוב ובמצרים - התעצמותם של האיסלאמיסטים, על פליגיהם המתונים והקיצוניים - רק תחזקנה את הגישה הזו, ואפשר שההפך הוא הנכון. כך או כך, התהפוכות של השנה החולפת רק מדגישות

בלבנון השיגו את עצמאותם בשל הסיבה הפשוטה ביותר, ממשיך הנשיא לשעבר. "הם רצו להיות חופשיים". כאשר כתב בוש את הדברים האלה, הייתה לבנון הדוגמה הזמינה ביותר למדינה ערבית המתנערת, לכאורה, מכבלי השעבוד. מהפכת הארזים של 2005 הרי נסכה אופטימיות עצומה בנשיא ובבכירי ממשלו, ואפילו ב-2006, בעיצומה של המלחמה בין ישראל לחיזבאללה, דימתה קונדוליסה רייס את המתחולל בלבנון לצירי הלידה של "מזרח תיכון חדש". אלא שמאז זרמו בנהר הליטני מים עכורים רבים. למרבה האירוניה, דווקא לבנון - המדינה שעליה דילג האביב הערבי, שבה שולטות כיום איראן וסוריה באמצעות שלוחיהן, שבה הדמוקרטיה הושמה ללעג, שבה רצון הציבור הרחב לא הצליח להכריע את כוחם של הכידונים, שבה המזרח התיכון הישן עדיין חי וקיים - היא הדגל שבו מנפנף בוש בספר. היא - ופלסטין.

ומה באמת עם פלסטין? האם זו הדוגמה המוכיחה את צדקת טענתו של בוש ש"אג'נדת החירות... היא גם אידיאליסטית וגם ריאליסטית"? נראה שבוש האמין ועדיין מאמין בחזון "שתי המדינות" שרקם וקידם בדרכו. אין ספק שהוא מאמין בו יותר מריצ'רד צ'ייני, סגנו לשעבר, שספר זיכרונותיו בזמני *In My Time* (התפרסם באוגוסט 2011. צ'ייני מספר לקוראיו שאמר לראש הממשלה הבריטי טוני בלייר כי "ארצות-הברית תישאר בוודאי מעורבת בניסיון למצוא פתרון למשבר הישראלי-פלסטיני, אך לא נעשה זאת על חשבון המלחמה בטרור. גם לא הייתי משוכנע, כמו בלייר, שפתרון המשבר הזה יוציא את הרוח ממפרשי האיום הטרוריסטי". אין זו הפעם היחידה שצ'ייני מלין בספרו על התעסקות יתר

ספרו של בוש מעניין במידה, ולא הרבה יותר מזה. ואולם, מעבר לאיכות הכתיבה ולחדות הניתוח יש עוד הבדל מובהק בין השניים: זיכרונותיו של טרומן פורסמו כמה עשורים לפני שנסתיימה המלחמה הקרה, ולפני שהתברר סופית שמדיניותו עמדה במבחן הזמן; על זיכרונותיו של בוש עוד לא יבשה הדיו בטרם החל המזרח התיכון לגעוש. "יהא אשר יהא גזר הדין לגבי הנשיאות שלי, נוח לי עם העובדה שכבר לא אהיה בסביבה כדי לשמוע אותו", הוא טוען. בקצב האירועים הנוכחי, גם התחזית הזו עוד עלולה להתבדות.

שמואל רוזנר הוא ראש מחלקת ספרי העיון בהוצאת הספרים כנרת-זמורה-ביתן-דביר, בעל טור במעריב ובג'ואיש ג'ורנל ועמית במכון למדיניות העם היהודי.

את הצורך להימנע משיפוט פזיז. בוש עצמו טען בעבר שאת תוצאותיהם של מאמציו לקידום הדמוקרטיה במזרח התיכון ראוי לבחון בפרספקטיבה של חמישים שנה, אולי יותר. הוא גם רמז, יותר מפעם, שהוא מקווה לזכות בחנינה מאוחרת מן הציבור, בדומה להארי טרומן – נשיא שעזב את הבית הלבן מוכה, מושמץ וחבול, אך זוכה כיום להערכה רבה. "הערצתי את הקשיחות של טרומן, את עמידתו על עקרונות ואת החזון האסטרטגי שלו", כותב בוש. לא במקרה החליט להעניק לזיכרונותיו את הכותרת נקודות החלטה, המזכירה את שם ספרו של טרומן 1945: *Year of Decisions*.

ספרו של טרומן הוא אחד הספרים הטובים שכתב אי-פעם נשיא אמריקני.